

JOACHIM NOWAK
Dortmund (Niemcy)

RÓŻNOWYZNANIOWE ZWIĄZKI MAŁŻEŃSKIE Z PERSPEKTYWY NIEMIECKIEJ

Dialog ekumeniczny między Kościołami chrześcijańskimi prowadzony jest od przeszło 70 lat¹. Współpraca ekumeniczna w Niemczech bazuje na przekonaniu Kościołów, że ich wspólna wiara w czyn zbawczy Boga w Chrystusie bardziej je łączy, niż dzieli. Na wszystkich poziomach struktur kościelnych podejmowane są różne inicjatywy ekumeniczne: przez zwierzchnictwo Kościołów we wspólnotach lokalnych, na wydziałach teologicznych, w wielopostaciowej sieci kościelnych akcji, działań, związków i ruchów, a także na płaszczyźnie narodowej, np. przez Wspólnotę Pracy Kościołów Chrześcijańskich², na płaszczyźnie europejskiej, np. przez Wspólnotę Kościelną z Leuenerbergu³ oraz przez Konferencję Kościołów Europejskich⁴, a także w wymiarze światowym, np. przez Światową Radę Kościołów⁵. Współpraca ta polega na poszukiwaniu wspólnoty w wierze i dawaniu świadectwa poprzez codzienną służbę człowiekowi.

Systematyczna współpraca ekumeniczna w Niemczech rozpoczęła się pod koniec XIX i na początku XX w. Swoją dzisiejszą postać uzyskała dzięki ekumenicznemu ukierunkowaniu Kościoła rzymskokatolickiego na Soborze Watykańskim II. Ruch ekumeniczny jest znakiem czasu i jednym z najwyraźniejszych owoców działania Ducha Bożego.

Sobór Watykański II do swoich głównych zadań zaliczał dążenie do jedności wszystkich chrześcijan. Dla papieża Jana Pawła II ekumenia stała się przedmiotem osobistej troski. Aby rozwiązać różnorakie problemy ekumeniczne trzeba

¹ Por. W. THÖNISSEN, *Stichwörter zur Ökumene. Ein kleines Nachschlagewerk zu den Grundbegriffen der Ökumene*, Paderborn 2002, 9.

² Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Deutschland (ACK).

³ Leuenberger Kirchengemeinschaft.

⁴ Konferenz Europäischer Kirchen (KEK).

⁵ Ökumenischer Rat der Kirchen (ÖRK).

wielkiego wysiłku na wszystkich poziomach, nie wyłączając instytucji naukowych, oddanych sprawie ekumenii.

19 stycznia 1957 r. ordynariusz archidiecezji Paderborn, późniejszy kardynał Lorenz Jäger powołał do życia Instytut Ekumenii Johanna-Adama-Möhlera pod szczegółową nazwą Instytut Nauki o Wyznaniach i Diasporach, choć wtedy idea ekumenizmu nie była wcale w Kościele katolickim wszechobecna. Dopiero Sobór Watykański II dokonał przełomu. Bardzo pomocny był tu właśnie, jeszcze wówczas młody, Instytut Möhlera, który wkrótce stał się w katolickiej ekumenii kompetentną instytucją naukową. Poprzez swoich przedstawicieli także dziś bierze czynny udział w dialogu ekumenicznym na forum narodowym i międzynarodowym. Instytut Johanna-Adama-Möhlera jest obecnie częścią Fakultetu Teologii w Paderborn.

W ostatnich latach w dialogu ekumenicznym nastąpiła istotna zmiana tematyki. Podczas gdy do tej pory na pierwszym planie były niemal wyłącznie kontrowersyjne stanowiska dogmatyczne, obecnie więcej uwagi poświęca się głównie problemom praktycznym. Wprawdzie nie ma tu właściwie żadnych kontrowersji, jednakże nie sposób nie zauważyć istnienia, zależnych od wyznania, różnic dotyczących praktyki. Chodzi tu o rozumienie istoty małżeństwa.

We współczesnych Niemczech niemal jedna trzecia ślubów kościelnych zawierana jest pomiędzy chrześcijanami katolickimi i ewangelickimi. Stało się to w pewnym sensie normalne. Z punktu widzenia sakramentalności małżeństwa okazało się, że różnice w pojmowaniu małżeństwa są jedynie różnicami w pojmowaniu samego sakramentu.

Znaczące kontrowersje występują jeszcze w kwestii nierozzerwalności małżeństwa. Okazuje się jednak, że różnice te dotyczą raczej płaszczyzny praktycznej niż wyznaniowej. Bowiem tak dla chrześcijanina ewangelickiego, jak i dla katolickiego, małżeństwo z zasady jest nierozzerwalne. W obydwu wyznaniach rozwód oceniany jest jako naruszenie przykazania Bożego. Kościoły ewangelickie jednak, w odróżnieniu do praktyki katolickiej, uznają za ważny ponowny kontrakt cywilny, a w wielu przypadkach nawet błogosławią taki związek.

1. Rozstrzygnięcia prawne po Soborze Watykańskim II

1.1. *Matrimonii sacramentum*

Wydana w 1966 r. instrukcja *Matrimonii sacramentum* uważa za konieczne złagodzenie obowiązującego prawa w odniesieniu do małżeństw mieszanych (chodzi o prawną regulację kodeksu z 1917 r.)⁶. Inaczej niż w starym kodeksie (1917 r.) niekatolicki małżonek nie musi już składać obietnicy katolickiego chrztu i katoli-

⁶ AAS 58 (1966), 236.

ckiego wychowania dzieci. Powinien jedynie zdawać sobie sprawę z obowiązków swego katolickiego współmałżonka i obiecać, że nie będzie mu w ich wypełnianiu przeszkadzał⁷. Warunkiem jest akceptacja przez niekatolickiego partnera samej istoty małżeństwa, jego jedności i nierozzerwalności. Natomiast katolicki partner, tak jak dawniej, zobowiązany jest do katolickiego chrztu i wychowania dzieci⁸. Pewna ostrożność zalecana jest w przypadkach, gdy mimo usilnych starań katolika, chrzest i wychowanie katolickie dzieci nie są możliwe. Zaproponowane rozwiązanie, że katolik powinien jedynie obiecać, że zrobi wszystko, co jest w jego mocy, aby doprowadzić do katolickiego chrztu i wychowania dzieci, jest według instrukcji tolerowane jedynie tam, gdzie ze specyficznych, lokalnych powodów katolicki chrzest i wychowanie są wykluczone. Kiedy pojawiają się trudności odnośnie zachowania nakazanego przez Kościół obowiązku formy (*forma canonica servanda*), miejscowy biskup ordynariusz musi zwrócić się w tej sprawie do Stolicy Apostolskiej.

W przypadku związku mieszanego dozwolony jest liturgiczny obrządek zaślubin⁹ i obecność niekatolickiego duchownego. Możliwości jego aktywnego współdziałania są jednak bardzo ograniczone. Za pozwoleniem biskupa ordynariusza i bez wzbudzania zamieszania może on wygłosić słowa powitania i wraz z niekatolikiem odmówić stosowne modlitwy¹⁰. Liturgiczne zaślubiny są ważne dla obu wyznań.

Podsumowując można powiedzieć, że instrukcja stara się zaktualizować stary kodeks, obawia się jednak posunąć za daleko na korzyść strony niekatolickiej, a przez to zaszkodzić własnej tożsamości wyznaniowej.

1.2. *Matrimonia mixta*

Motu proprio *Matrimonia mixta* papieża Pawła VI, które zaczęło obowiązywać w pełnym wymiarze z dniem 1 października 1970 r. jest kamieniem milowym w kwestii oceny różnowyznaniowych związków małżeńskich¹¹. Celem papieskiego dokumentu jest dopasowanie „kościelnego prawodawstwa w dziedzinie przepisów Prawa Bożego”¹² do różnorodnych sytuacji małżonków. Przedmiotem szczególnej troski jest wychowanie ludzi młodych, są pary, które pragną zawrzeć

⁷ AAS 58 (1966), 237.

⁸ *Tamże*.

⁹ Por. U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?, Eine kirchenrechtliche Untersuchung zur Entwicklung der gesetzlichen Bestimmungen*, Würzburg 1987, 211; AAS 58 (1966), 237n.

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ W. SCHÖPSDAU, *Konfessionsverschiedene Ehe. Ein Handbuch. Kommentar und Dokumente zur Seelsorge, Theologie und Recht der Kirchen*, Göttingen 1984, 158-165.

¹² *Tamże*.

mieszany związek małżeński oraz wszyscy ci, którzy już w takich związkach żyją¹³. Małżeństwa mieszane dwojga ochrzczonych są oceniane inaczej niż takowe między ochrzczonym i nieochrzczonym. Z punktu widzenia prawa kościelnego ma to taki skutek, że zawarcie małżeństwa pomiędzy katolikiem i chrześcijaninem innego wyznania nie jest dozwolone bez uprzedniej dyspensy władzy kościelnej, ponieważ taki związek w swej istocie stanowiłby przeszkodę dla pełnej wspólnoty religijnej małżonków. Pomiedzy różnowyznaniowymi parami małżeńskimi występuje pewna wspólnota dóbr duchowych, której brak w małżeństwach ochrzczonych z nieochrzczonymi¹⁴. Małżeństwom mieszanym (dwojga ochrzczonych) nie grozi niebezpieczeństwo „obojętności religijnej”¹⁵. Papież Paweł VI zwraca jednak uwagę na „liczne trudności”, które zamiast sprzyjać ponownemu zjednoczeniu chrześcijan, raczej by mu szkodziły¹⁶. Trudności są dostrzegane tam, gdzie małżonkowie różnią się poglądami na temat „sakramentalnego charakteru małżeństwa i znaczenia ślubu kościelnego”¹⁷. Katolicki współmałżonek musi zawsze pamiętać o swoich obowiązkach. Musi czynić wszystko, aby odsunąć niebezpieczeństwo utraty wiary. Jako katolik musi zadbać o to, aby jego dzieci zostały ochrzczone i wychowane w wierze, zgodnie z powziętym zobowiązaniem. Dopiero wtedy może otrzymać dyspensę od przeszkody różnicy wyznania. Różnica w porównaniu do wymagań kodeksu z 1917 r. polega na tym, że jest tu mowa o szczerym i autentycznym wysiłku na rzecz chrztu i katolickiego wychowania dzieci.

Również w kwestii zachowania formy kanonicznej w przypadku różnych wyznaniowo małżonków mogą pojawić się trudności¹⁸. Wtedy miejscowy biskup ordynariusz ma prawo udzielić dyspensy od formy kanonicznej. Może on również swoje pełnomocnictwo delegować na innych. Po udzieleniu dyspensy musi zostać zachowana jedna z wielu publicznych form ceremonii zawarcia związku małżeńskiego.

Poza dyspensą Kościół wymaga od kandydatów do małżeństwa jedynie wiedzy o i istotnych cechach małżeństwa, „których żadne z nich podczas zawierania małżeństwa nie może wykluczyć”¹⁹. Ze zrozumiałych względów, za pozwoleniem miejscowego biskupa ordynariusza, związek małżeński między katolikiem i ochrzczonym niekatolikiem może zostać zawarty według odpowiedniego rytu podczas Mszy św. Przyjmowanie Komunii św. odbywa się na normalnych zasadach. Nie ma już mowy o ekskomunice²⁰.

¹³ *Tamże*, 161.

¹⁴ *Tamże*, 159n.

¹⁵ *Tamże*.

¹⁶ *Tamże*, 158.

¹⁷ *Tamże*, 160.

¹⁸ Por. R. PUZA, *Katholisches Kirchenrecht*, Heidelberg 1986, 322.

¹⁹ W. SCHOPSDAU, *Konfessionsverschiedene Ehe*, 163.

²⁰ *Tamże*, 165.

1.3. Zalecenia Konferencji Biskupów Niemieckich do *Matrimonia mixta*

Przepisy wykonawcze wydane przez Konferencję Biskupów Niemieckich 23 września 1970 r., to próba ustalenia generalnych zasad praktycznego i odpowiedzialnego działania, pojednawczego w sensie ekumenicznym²¹. Kto chce zawrzeć małżeństwo mieszane wyznaniowo musi wpieryw uzyskać dyspensę od przeszkody różnicy wyznania²². *Novum* jest również, że w przygotowaniu młodych do małżeństwa może współdziałać duszpasterz innego wyznania. Niekatolicki kandydat do małżeństwa musi koniecznie brać udział w naukach przedślubnych i egzaminie, aby wykazać się znajomością istoty małżeństwa oraz ciążyących na partnerze katolickim obowiązków sumienia.

Nowy aspekt stanowi również żądanie respektowania przez katolika obowiązków sumienia partnera niekatolickiego. Takiego samego respektu oczekuje się od partnera niekatolickiego. Katolikowi zaś zwraca się uwagę na jego obowiązek ochrzcenia i wychowania swoich dzieci w wierze katolickiej²³. W dokładniejszym wyjaśnieniu traktuje się wychowanie potomstwa jako „sprawę obojga rodziców”²⁴. Fundamentalne znaczenie ma fakt, że obydwójce „są wierzący i praktykujący w swoich Kościołach”²⁵. Mimo istniejących różnic, trzeba przynajmniej trochę dać odczuć różniącym się wyznaniowo małżonkom upragnioną jedność Kościoła. Jeśli duszpasterz dokładnie objaśnił przyszłym małżonkom znaczenie kościelnego obrządku zaślubin, to wystarczy ich oświadczenie (woła pobrania się) jako powód do dyspensy. Wprawdzie ceremonia ślubna może – za dyspensą – różnić się od katolickiej, jednakże z uwagi na sakramentalny charakter małżeństwa zaleca się katolicki obrządek jako „najbardziej stosowny”²⁶. W razie braku akceptacji ze strony partnera niekatolickiego należy znaleźć inną formę wyrażenia publicznie woli, a przez to umożliwić małżonkom zawarcie w obliczu Boga ważnego związku i otrzymanie sakramentu małżeństwa²⁷. Takie małżeństwo ocenia się wyżej niż związek cywilny²⁸.

²¹ W. SCHÖPSDAU, *Konfessionsverschiedene Ehe*, 166-176; por. J. DÖPFNER, *Die Ausführungsbestimmungen der Deutschen Bischofskonferenz zum Motu proprio Matrimonia mixta*, „Una Sancta”, 25 (1970), 261-263.

²² R. PUZA, *Katholisches Kirchenrecht*, 322; por. U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?*, 266.

²³ W. SCHÖPSDAU, *Konfessionsverschiedene Ehe*, 169n.; por. U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?*, 267.

²⁴ W. SCHÖPSDAU, *Konfessionsverschiedene Ehe*, 170.

²⁵ *Tamże*, 167; 169n.; por. U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?*, 267.

²⁶ *Tamże*, 172.

²⁷ *Tamże*.

²⁸ U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?*, 272; por. S. DEMEL, *Kirchliche Trauung – unerlässliche Pflicht für die Ehe des katholischen Christen?*, Stuttgart – Berlin – Köln 1993, 164.

Nowość stanowi umożliwienie niekatolickiemu duszpasterzowi udziału w liturgicznej ceremonii ślubnej i – *vice versa* – katolickiemu w niekatolickiej ślubnej ceremonii religijnej²⁹. Jeżeli jest to życzeniem młodej pary, zawarcie małżeństwa może się dokonać podczas sprawowania eucharystii. Z reguły ma to miejsce podczas liturgii słowa.

Duszpasterzom zaleca się informowanie wiernych o zniesieniu kary ekskomuniki. Jednocześnie zwraca się uwagę na to, że związki małżeńskie, nieważne z punktu widzenia prawa kościelnego, „nie stają się naraz ważne wraz z uchyleciem kary ekskomuniki”³⁰. Do kościelno-prawnego uznania małżeństw różnowyznaniowych proponuje się dwie możliwości: *sanatio in radice* lub *convalidatio simplex*. Małżeństwa nieważne z uwagi na przeszkody formalne, zawarte przed 1 października 1970 r., mogą więc stać się ważnymi w drodze *sanatio in radice*. Przepisy wykonawcze kończą się uwagą, że zarówno one, jak i treść dokumentu *Matrimonia mixta*, wchodzi w życie z dniem 1 października 1970 r.

1.4. *Familiaris consortio*

W listopadzie 1981 r. papież Jan Paweł II zaprezentował adhortację apostołską *Familiaris consortio*³¹. W dokumencie potwierdza on „wykładnię i myśli przewodnie”³² wypracowane odnośnie małżeństw różnowyznaniowych. Zdecydowanie podkreśla znaczenie takich związków dla ekumenii³³. Nawet gdy wspólne życie w różnowyznaniowym związku nie zawsze bywa łatwe, to jednak ma ono liczne aspekty godne uznania i poparcia. Trudności mogą się pojawić, kiedy jedno z małżonków przeszkadza lub całkowicie uniemożliwia swemu partnerowi praktykowanie wiary³⁴. Papież Jan Paweł II podkreśla znaczenie serdecznego współdziałania katolickich i niekatolickich duchownych – tak podczas przygotowań przedmałżeńskich, jak i w sprawowaniu obrzędu ślubu. Biskupom ordynariuszom przypomina Ojciec Święty o ich pełnomocnictwie w odniesieniu do liturgicznej i kanonicznej formy zawierania małżeństwa. Omawiając problematykę małżeństw różnowyznaniowych, odnosi się nie tylko do chrześcijan niekatolików, lecz swoją refleksją obejmuje także wyznawców innych religii³⁵.

²⁹ Por. U. BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe?*, 173.

³⁰ *Tamże*, 175.

³¹ AAS 74 (1982), 81-191, tłum. niemieckie: *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls* 33, hg. von SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ, Bonn 1981.

³² JAN PAWEŁ II, *Familiaris consortio*, 147.

³³ *Tamże*, 148.

³⁴ *Tamże*, 147.

³⁵ Por. *tamże*, 149.

1.5. *Codex Iuris Canonici*

Nowy *Codex Iuris Canonici*³⁶ dla Kościoła rzymskokatolickiego został opublikowany i wszedł w życie w 1983 r. Zostały w nim uwzględnione istotne aspekty dotyczące małżeństw różnowyznaniowych, wypracowane w duchu Soboru Watykańskiego II (kan. 1124-1129). Pojęciem „małżeństwo mieszane” określa się małżeństwo zawarte przez dwoje ochrzczonych z różnych wyznań chrześcijańskich. Wcześniej termin ten obejmował związki małżeńskie, tak różnowyznaniowe, jak i zawarte przez osoby wywodzące się z innych kręgów kulturowych i religii. Chodzi tu o rozstrzygnięcia o znaczeniu fundamentalnym z punktu widzenia dogmatyki. Ten nowy kierunek, zapoczątkowany na Soborze Watykańskim II, znalazł swój wyraz w kodeksie z 1983 r.³⁷ Różnica wyznania nie jest już uważana za przeszkodę na drodze do małżeństwa. Mimo to kanon 1124 kodeksu z 1983 r. utrzymuje niezmiennie, że różnowyznaniowe związki małżeńskie „bez zgody odpowiedniej władzy, są zabronione”³⁸. Do zawarcia takiego związku konieczne jest uzyskanie pozwolenia na ślub (*expressa auctoritatis competentis licentia*)³⁹ Kodeks z 1917 r. (kan. 1013), w oparciu o naukę św. Augustyna o wartościach małżeństwa, rozróżnia jego cełe i funkcje. Natomiast kodeks z 1983 r. nie widzi już różnic między pierwotnym i wtórnym celem. W ten sposób dowartościowuje się wzajemną miłość między kobietą i mężczyzną. Zasadniczo obowiązuje nadal konieczność zachowania formy kanonicznej⁴⁰. W obliczu trudności w wyjątkowych przypadkach możliwa jest dyspensa. Wypracowanie odpowiednich przepisów regulujących udzielanie dyspens jest zadaniem konferencji episkopatu. Kanon 1127 § 3 surowo zabrania zawierania „tzw. podwójnych ślubów, kiedy duchowny katolicki i niekatolicki celebrują swoje ceremonie ślubne jednocześnie, lub jeden po drugim”⁴¹. Kościelno-prawnie udało się tu osiągnąć pozytywny rezultat.

1.6. *Katechizm Kościoła Katolickiego*

Katechizm dla świata⁴² z 1983 r. rozróżnia tzw. małżeństwa mieszane, tzn. katolika i ochrzczonego niekatolika oraz katolika i osoby nieochrzczonej, różniących się kulturowo. Różnica wyznania nie jest wprawdzie „nieprzezwyčajalną przeszkodą”

³⁶ *Codex Iuris Canonici. Kodex des kanonischen Rechts. Lat.-deutsche Ausgabe*, Kevelaer 1984.

³⁷ Por. H. HEINEMANN, *Die konfessionsverschiedene Ehe*, w: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hg. von J. LISTL, H. MÜLLER, H. SCHMITZ, Regensburg 1983, 808.

³⁸ CIC, can. 1124: „...sina expressa auctoritatis competentis licentia prohibitum est.,,

³⁹ Por. J. PRADER, *Das kirchliche Eherecht in der seelsorgerlichen Praxis. Orientierungshilfe für die Ehevorbereitung und Beratung in Krisenfällen*, Bozen 1983, 136.

⁴⁰ CIC, can. 1117.

⁴¹ H. HEINEMANN, *Die konfessionsverschiedene Ehe*, 804.

⁴² *Katechismus der katholischen Kirche*, München 1983.

dą do małżeństwa⁴³, ale nie można bagatelizować ewentualnych problemów z nią związanych. Prawo kościelne mówi, że „małżeństwo mieszane”, aby być uznanym za prawomocne, musi zostać oficjalnie dozwolone aktem władzy kościelnej, natomiast „małżeństwo różnokulturowe” nie jest dozwolone bez uprzedniej dyspensy od tej przeszkody. Pozytywnie ocenia się tworzenie wspólnego duszpasterstwa małżeństw mieszanych, które ma pomagać małżonkom żyć w wierze i pokonywać ewentualne napięcia i trudności. Tak rozumiane duszpasterstwo ma „rozвивać i pogłębiać to, co ich łączy i traktować z uwagą i szacunkiem to, co dzieli”⁴⁴.

1.7. Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu

Po krótkiej definicji małżeństwa mieszanego jako „związku katolika z ochrzczonym niekatolickim partnerem, który nie trwa we wspólnocie Kościoła katolickiego”⁴⁵, zapowiada Kościół swoją duszpasterską opiekę i troskę o trwałość związku małżeńskiego, przygotowanie do małżeństwa i uroczystego przyjęcia sakramentu, opiekę w dalszym życiu oraz kontakty ekumeniczne duszpasterzy między sobą. Fundamentalną zasadą tak rozumianego duszpasterstwa jest respektowanie sumienia drugiego oraz świętość sakramentalnego związku małżeńskiego. *Dyrektorium* dostrzega wprowadzenie trudności, z drugiej jednak strony docenia związane z nimi wartości. Obszernie cytuje się wspomnianą wyżej adhortację apostolską *Familiaris consortio*⁴⁶. Strona katolicka musi obiecać, że uczyni wszystko, co leży w jej mocy, aby ochrzcić otrzymane potomstwo w Kościele katolickim i po katolicku wychować. Partner musi być o tym poinformowany. Jednocześnie należy wziąć pod uwagę, „że na partnerze niekatolickim może leżeć podobne zobowiązanie”⁴⁷. Rodzic katolicki jest zobowiązany do respektowania wolności religijnej i sumienia swego partnera.

2. Wspólna opieka duszpasterska

Biskupi ordynariusze miejsca i proboszczowie powinni udzielać małżonkom pomocy w umacnianiu jedności w ich życiu małżeńskim i rodzinnym, która ma dla chrześcijanina fundamentalne znaczenie. Dlatego kontakty duszpasterza katolickiego z odpowiednim duchownym z innej wspólnoty religijnej są bardzo pożądane⁴⁸. Duszpasterzom i wszystkim zaangażowanym w poradnictwie małżeńskim oferuje się również konkretną pomoc.

⁴³ *Tamże*, nr 1634.

⁴⁴ *Tamże*, nr 1636.

⁴⁵ *Ökumenisches Direktorium* (1993), nr 143.

⁴⁶ *Tamże*, nr 145.

⁴⁷ *Tamże*, nr 150.

⁴⁸ Por. PAWEŁ VI, Motu proprio *Matrimonia mixta*, nr 14.

2.1. Przygotowanie do małżeństwa

Przygotowanie do małżeństwa należy rozpocząć jak najwcześniej. Bardzo ważna jest w tej dziedzinie współpraca rodziny, szkoły i Kościoła. Trzeba koniecznie informować o istocie i problemach małżeństwa różnowyznaniowego. Trzeba zwracać uwagę na to, co łączy i na to, co dzieli. Wierni z innego Kościoła są członkami Ciała Chrystusa. Ich sumienie trzeba respektować. Pary różnowyznaniowe powinny brać udział w naukach przedmałżeńskich i, z pomocą kościelnych poradni małżeńskich, być przygotowane do przyszłego życia w małżeństwie i rodzinie. Współpraca duszpasterza z innym Kościołem jest przy tym mile widziana.

Do bezpośredniego przygotowania zalicza się rozmowę przedślubną kapłana katolickiego z kandydatami do małżeństwa. Przy tej okazji kapłan stwierdza wolę kandydatów do zawarcia małżeństwa i sprawdza, czy nic nie stoi temu na przeszkodzie. W Kościele ewangelickim taka rozmowa powinna być również przeprowadzona. Kapłan, który przeprowadza taką rozmowę, powiadamia ustnie albo pisemnie duchownego innego wyznania, jeżeli narzeczeni nie zgłaszają sprzeciwu. Jeżeli ślub ma się odbyć w Kościele ewangelickim, pastor ewangelicki poleca narzeczonemu katolikowi zwrócić się do swojego proboszcza o uzyskanie dyspensy od obowiązku formy. Rozmowa przedślubna może być przeprowadzona wspólnie przez obu duchownych lub też przez każdego z nich z osobna. W większości przypadków przeprowadza się jednak rozmowę z jednym duchownym. Przedmiotem rozmowy powinny być kwestie wiary, organizacja ceremonii ślubnej oraz znaczenie i zadania małżeństwa chrześcijańskiego. Narzeczonego katolickiego oświadczają, że uczyni wszystko, aby jego dzieci zostały ochrzczone i wychowane w duchu katolickim. Partner niekatolicki – jak już wspomniano – musi być o tym w porę poinformowany⁴⁹.

2.2. Ekumeniczna ceremonia ślubna

Dokumenty kościelne zobowiązują narzeczonego katolickiego do zachowania kanonicznej ceremonii ślubnej, aby jego związek małżeński był ważnie zawarty. W razie istnienia znaczących przeszkód można zwrócić się do miejscowego biskupa ordynariusza o dyspensę. W każdym razie do zawarcia małżeństwa różnowyznaniowego nieodzowne jest zezwolenie władzy kościelnej (wcześniej dyspensą). Najczęściej udziela go katolicki proboszcz. Dla Kościoła katolickiego wchodzi w grę następujące formy zawarcia ważnego związku małżeńskiego: ślub w Kościele katolickim zawarty zgodnie z formą kanoniczną, ślub w Kościele katolickim przy współdziałaniu pastora ewangelickiego, ślub w Kościele ewangelickim z dyspensą od katolickiej formy kanonicznej, ślub w Kościele ewangelickim przy współdziałaniu kapłana katolickiego z dyspensą od katolickiej formy kanonicznej, ślub

⁴⁹ Por. CIC, can. 1125.

cywilny w szczególnych jednostkowych przypadkach z dyspensą od katolickiej formy kanonicznej. Zgodnie ze wspólnymi zaleceniami ewangelicko-katolickimi powinno się preferować ślub kościelny zamiast jedynie cywilnego. Katolicki duszpasterz powinien zwrócić uwagę na fakt, iż małżonkowie poprzez ślub ewangelicki (z dyspensą), jak i poprzez ten przeprowadzony w urzędzie stanu cywilnego (z dyspensą), zawierają ważny przed Bogiem związek małżeński i udzielają sobie nawzajem sakramentu małżeństwa. Katolicki ślub celebrowany jest podczas mszy św. bądź w ramach liturgii słowa. Ślub ewangelicki jest częścią liturgii słowa, może jednak być połączony z Wieczerzą Pańską. Pytanie o wolę (*consens*) zawarcia małżeństwa stawia zawsze duszpasterz – gospodarz⁵⁰. Dla Kościoła katolickiego małżeństwo jest sakramentem, a związek małżeński jest odpowiednikiem przyrzeczenia Boga z człowiekiem, Jego miłości i wierności. Kościół ewangelicki natomiast uważa małżeństwo za sprawę świecką, więc zawiera się je w urzędzie stanu cywilnego. Natomiast podczas kościelnej ceremonii ślubnej zanosi się prośby do Boga o Jego błogosławieństwo dla małżonków i o szczęście w małżeństwie.

2.3. Religijne wychowanie dzieci

Każdy Kościół oczekuje kościelnego chrztu i wychowania dzieci w wierze. Wychowanie dzieci jest sprawą rodziców. Dlatego Kościoły polecają, by wszelkie kwestie dotyczące chrztu⁵¹ i religijnego wychowania dzieci załatwiać wspólnie, w miarę możliwości jeszcze przed ślubem. Religii naucza się w szkole w zależności od wyznania. *Dyrektorium ekumeniczne* z 1983 r. podkreśla jednak, że małżonek katolik powinien być poinformowany o swoim obowiązku sumienia i w tej szczególnej sytuacji czynić wszystko co możliwe. Mimo swego obowiązku wychowania dzieci w wierze katolickiej, powinien szanować i respektować sumienie i wolność religijną partnera. Powinien starać się o jedność i trwałość małżeństwa i rodziny⁵². W sytuacji, gdy dzieci są ochrzczone i wychowywane po ewangelicku, obowiązkiem rodzica katolickiego jest aktywne współkształtowanie życia rodzinnego, religijnego wychowania dzieci i przybliżania wiary katolickiej przez dobry przykład. Odpowiednio strona ewangelicka oczekuje od swoich wyznawców stosownej aktywności. Ważne jest, aby dziecko od samego początku uczyło się poszanowania innej wiary, tradycji oraz sposobu życia.

⁵⁰ Por. A. ADAM, *Grundriss Liturgie*, Freiburg i. Br. 1986, 218-221.

⁵¹ Chrztu powinien udzielić duchowny Kościoła, do którego dziecko zgodnie z wolą rodziców ma należeć. Chrzest jest uznany przez obie strony, jednakże przez chrzest dzieci stają się członkami Kościoła, w którym zostały ochrzczone. Kościoły ze względów teologicznych jednomyślnie uznają tzw. „chrzest ekumeniczny” za niedopuszczalny. Istnieje jednak możliwość, że podczas ceremonii udzielania chrztu jest obecny duszpasterz innego wyznania i współsłuży modlitwą i błogosławieństwem.

⁵² *Ökumenisches Direktorium* (1993), nr 151.

2.4. Kościół i życie małżeńskie

Zgodnie z zaleceniami Kościoła katolickiego i ewangelickiego w Niemczech, powinniśmy szukać wspólnych wartości w wierze, odkrywać to, co łączy w praktykowaniu wiary i duchowym życiu osobistym oraz wykorzystywać do umacniania wspólnoty w wierze i małżeństwie. Małżonkowie powinni w zgodzie ze swym sumieniem brać czynny udział w życiu swego Kościoła i praktykować swoją wiarę.

Ważnym aspektem życia małżeńskiego są wspólna modlitwa i wspólne czytanie Pisma św. oraz rozmowy na tematy związane z wiarą. Powinno się w nich otwarcie poruszać to, co łączy i co jeszcze dzieli. Zadaniem duszpasterzy jest pomaganie małżonkom w podejmowaniu ważnych decyzji życiowych w zgodzie z własnym sumieniem i wyznawaną wiarą.

Dobre doświadczenia zbierają małżeństwa różnowyznaniowe, jeśli partnerzy czują się związani z Kościołem partnera i z tego względu pragną tam brać udział w nabożeństwach. Szczególnego znaczenia nabierają tu regularnie odprawiane nabożeństwa ekumeniczne w zainteresowanych parafiach. Bardzo pomocnym i owocnym dla kształtowania życia chrześcijańskiego okazuje się udział w kręgach małżeńskich i rodzinnych, w seminariach na tematy związane z wiarą, w konferencjach religijnych, kościelnych wydarzeniach kulturalno-oświatowych. Posoborowy rozwój wykazuje rosnącą świadomość i wolę Kościołów do wskazywania wspólnych dróg oraz świadczenia pomocy małżeństwom i rodzinom różnowyznaniowym.

3. Małżeństwa różnowyznaniowe w statystyce

W oparciu o statystyki kościelne⁵³ opublikowane przez Konferencję Episkopatu Niemiec, dotyczące katolickich ślubów kościelnych w Niemczech według przynależności kościelnej małżonków można stwierdzić, co następuje:

W latach 1983-2005 zaznacza się zdumiewająca tendencja spadkowa liczby zawieranych ślubów katolickich.. W 2005 r. zawarto ich tylko 49900, podczas gdy w roku 1983 jeszcze 115479. Proporcjonalnie do całkowitego udziału ślubów katolickich w roku 2005 spada również liczba ślubów katolickich, w których małżonkowie są tego samego wyznania, tj. katolik-katolik: z 71,9% w roku 1983 do 63,3% w roku 2005. Inaczej ma się sprawa z udziałem ślubów katolickich, w których pary młode są różnego wyznania tj. katolik – ewangelik lub katolik – inny. Udział ten zwiększa się proporcjonalnie do ogólnej liczby ślubów katolickich: z 28,1% w r. 1983 do 36,8% w r. 2005, przy czym zaznacza się szczególnie duży przyrost w grupie ślubów zawieranych między katolikami i wyznawcami innego niż ewangelickie wyznania: z 1,8% do 10,9%. Z kolei udział ślubów zawartych między katolikami i ewangelikami obniżył się nieznacznie: z 26,3% do 25,9%.

⁵³ Por. www.dbk.de.

Mimo zróżnicowanego pojmowania sakramentalnego charakteru małżeństwa przez oba wyznania możemy zgodnie określić je jako instytucję Bożą i znak przymierza z Nim, co może stanowić podstawę do dalszego, głębszego porozumienia⁵⁴. Wspólne rozumienie małżeństwa jako instytucji o Boskim rodowodzie oraz wynikające z niego pojmowanie rodziny umożliwiają już dziś współdziałanie w dziedzinie zagadnień społecznych i prawnych odnośnie ochrony małżeństwa, pomocy prawnej i rzetelnej, prorodzinnej polityki społecznej⁵⁵.

Konfessionsverschiedene Ehen aus der deutschen Perspektive

Zusammenfassung

In Deutschland wird fast ein Drittel der kirchlichen Trauungen zwischen Christen verschiedener Konfessionen geschlossen. Ab 1971 dürfen evangelisch-katholische Paare sich unter Beteiligung der Seelsorger beider Konfessionen trauen lassen. Es ist möglich, dass eine Trauung in der katholischen Kirche mit Beteiligung des evangelischen Pfarrers oder eine Trauung in der evangelischen Kirche mit Beteiligung eines katholischen Priesters stattfindet. In beiden Fällen sind die Trauriten differenziert, wobei die Konsensfrage immer der gastgebende Seelsorger stellt.

Bis jetzt gibt es noch keinen gemeinsamen Trauritus für die Christen der orthodoxen und evangelischen Konfession. Noch immer dürfen Eheleute verschiedener Konfessionen nicht gemeinsam an einer Eucharistiefeyer teilnehmen.

Im Blick auf die Sakramentalität der Ehe hat sich gezeigt, dass die Differenzen im Eheverständnis letztlich Differenzen im Sakramentenverständnis sind. Deutliche Kontroversen gibt es vor allem noch in der Frage der Unauflöslichkeit der Ehe. Es zeigt sich jedoch, dass diese Differenzen eher auf der Ebene der Praxis als im Bekenntnis liegen. Denn auch für den evangelischen Christen ist wie für den katholischen die Ehe grundsätzlich unauflöslich. Auf beiden Seiten wird Ehescheidung als eine Verletzung des göttlichen Gebotes gewertet. Unterschiedlich ist dagegen der jeweilige Umgang mit geschiedenen Ehen. Von den evangelischen Kirchen wird im Unterschied zur katholischen Praxis die staatliche Eheschließung anerkannt, in vielen Fällen sogar kirchlich eingeseget.

⁵⁴ Por. *Lehrverurteilungen – Kirchentrennend? Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute*, hg. von K. LEHMANN, W. PANNENBERG, Freiburg – Göttingen 1986, Anm. 6, 147-151.

⁵⁵ Por. KIRCHENAMT DER EKD/ SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ, *Für eine Zukunft in Solidarität und Gerechtigkeit. Wort des Rates der EKD und der Deutschen Bischofskonferenz zur wirtschaftlichen und sozialen Lage in Deutschland* (Gemeinsame Texte 9), Hannover-Bonn 1997.